

گام‌های توسعه در آموزش پزشکی
مجله مرکز مطالعات و توسعه آموزش پزشکی
دوره دهم، شماره دوم، ص ۱۰-۱، ۱۳۹۲

راهبردهای توسعه دانشگاه‌های علوم پزشکی کشور در راستای حضور فعال در عرصه بین‌الملل

علی‌اکبر حق‌دوست^۱، بهنام صادقی‌راد^۲، محمودرضا دهقانی^۳، طاهره اسلامی‌نژاد^۴، هاجر شفیعیان^۵،

مهستی علیزاده^۶، رقیه ارشادسرابی^{۷*}

۱. دکترای تخصصی آمار و اپیدمیولوژی، دانشیار، گروه آمار و اپیدمیولوژی، مرکز تحقیقات مدل‌سازی در سلامت، دانشکده بهداشت، دانشگاه علوم پزشکی کرمان، کرمان، ایران
۲. دکترای عمومی داروسازی، پژوهشگر، مرکز تحقیقات علوم اعصاب، دانشگاه علوم پزشکی کرمان، کرمان، ایران
۳. دکترای عمومی حرفه‌ای، مرکز مطالعات و توسعه آموزش پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی کرمان، کرمان، ایران
۴. دکترای تکنولوژی آموزشی، مرکز مطالعات و توسعه آموزش پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی کرمان، کرمان، ایران
۵. دانشجوی کارشناسی ارشد آموزش پزشکی، مرکز مطالعات و توسعه آموزش پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی کرمان، کرمان، ایران
۶. متخصص پزشکی اجتماعی، دانشیار، گروه پزشکی اجتماعی، مرکز تحقیقات آموزش علوم پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی تبریز، تبریز، ایران
۷. دانشجوی دکترای تخصصی مدیریت اطلاعات بهداشتی، دانشگاه علوم پزشکی تهران، دانشکده مدیریت و اطلاع‌رسانی پزشکی، ایران

• دریافت مقاله: ۹۱/۲/۱۳ • آخرین اصلاح مقاله: ۹۱/۸/۲۳ • پذیرش مقاله: ۹۱/۱۰/۲

زمینه و هدف: در راستای فرایند جهانی رشد و توسعه علوم و دانشگاه‌ها، در کشور ایران نیز توسعه مراکز علمی در دهه گذشته شتاب مضاعفی گرفته است که حاصل آن، رشد قابل ملاحظه تولیدات علمی در سال‌های اخیر می‌باشد، اما کماکان برای دستیابی به اهداف سند چشم‌انداز ۲۰ ساله و کسب جایگاه اول اقتصادی، علمی و فن‌آوری در سطح منطقه، هنوز راه طولانی در پیش است. این مطالعه کیفی به منظور شناسایی نقاط قوت و ضعف و یافتن راهکارها و راهبردهای توسعه و مطرح شدن دانشگاه‌های کشور در سطح بین‌المللی با استفاده از نظرات خبرگان و کارشناسان کشور طراحی و اجرا شد. روش کار: این مطالعه کیفی در سه مرحله طراحی و اجرا گردید. ابتدا از طریق بارش افکار، ابعاد موضوع شکافته شد. سپس به صورت مصاحبه باز و عمیق مفاهیم با افراد علمی مرتبط، موضوعات مطرح شده در جلسه بارش افکار مورد چالش قرار گرفت. بعد از طریق یک مطالعه دلفی نظرات بیش از ۳۰ نفر از اعضای هیأت علمی در چند دانشگاه علوم پزشکی جمع‌آوری و آنالیز شد.

یافته‌ها: مهم‌ترین راهکارهای ارایه شده در این تحقیق، توجه خاص به روابط بین‌الملل در سطوح مدیریت دانشگاهی و کشوری، توجه خاص به زبان انگلیسی و تقویت آن در بین استادان و دانشجویان و تغییر قوانین و مقررات و همچنین فراهم آوردن شرایط رفاهی کافی برای جذب استادان و دانشجویان خارجی است. در کل، به نظر اکثر پاسخ‌دهندگان، شناخت مشکلات آسان ولی یافتن راه حل‌های کاربردی و اجرایی نمودن آن‌ها دشوار می‌باشد. نتیجه‌گیری: برای حضور شایسته ایران در عرصه بین‌الملل، لازم است ورود به فاز جدیدی از برنامه‌ریزی‌های کلان در حوزه آموزش عالی کشور در علوم پزشکی و استفاده از ظرفیت‌های بالقوه موجود صورت پذیرد. در این راستا باید به تدوین نظام جامع اصلاح ساختارها و تقویت زیرساخت‌های دانشگاه منطبق بر الگوهای استاندارد، مورد توجه ویژه قرار گیرد.

کلید واژه‌ها: رتبه بندی دانشگاه، دانشگاه علوم پزشکی، راهبردهای های توسعه، عرصه بین‌المللی

* نویسنده مسؤول: مرکز مطالعات و توسعه آموزش پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی کرمان، ابتدای هفت باغ، کرمان، ایران

مقدمه

امروزه ارتقا و پیشرفت تکنولوژی، که حاصل تولید و بهره‌گیری بیشتر از علوم است، عامل اصلی توسعه اقتصادی و اجتماعی در جوامع می‌باشد (۱). از این رو، دانشگاه‌ها و مراکز علمی به عنوان اولین پایگاه تولید و انتقال دانش از اهمیت زیادی برخوردارند. توسعه دانشگاهی می‌تواند منجر به بهبود سطح بهداشت، آموزش و تحولات فن‌آوری و در نهایت رشد اقتصادی شود (۱، ۲).

نگاهی به فرایندهای رو به گسترش جهانی و تأثیر پذیری بیش از پیش علوم از این فرایندها و توسعه علوم و دانشگاه‌ها در سطح جهان و روند تاریخی حرکت و رشد دانشگاه‌های ایران در بستری جهانی (۳) حاکی از آن است که این گسترش دانشگاه‌ها، به عنوان یکی از ملزومات توسعه کشور، در دهه گذشته شتاب مضاعفی گرفته است که حاصل آن، رشد قابل ملاحظه تعداد دانش‌آموختگان دوره‌های مختلف تحصیلی و تولیدات علمی در سال‌های اخیر می‌باشد (۴، ۵)؛ به طوری که ایران هم اکنون یکی از بالاترین میزان‌های رشد تولید علم در منطقه و در دنیا را کسب نموده است (۵).

با توجه به این که در اهداف سند چشم‌انداز ۲۰ ساله جمهوری اسلامی ایران در افق ۱۴۰۴ هجری شمسی "ایران کشوری توسعه یافته با جایگاه اول اقتصادی، علمی و فن‌آوری در سطح منطقه و برخوردار از دانش پیشرفته، توانا در تولید علم و فن‌آوری، متکی بر سهم برتر منابع انسانی و سرمایه اجتماعی در تولید ملی است"، ایجاد تغییراتی در نظام آموزشی و پژوهشی در دانشگاه‌های کشور در راستای دستیابی به جایگاه فوق، حیاتی به نظر می‌رسد (۴).

در توسعه دانشگاهی عوامل متعددی دخالت دارند که از این جمله می‌توان به نسبت منابع مالی به هزینه‌ها، تجهیزات و فن‌آوری، امکانات آموزشی و سرانه دانشجو، استاد، مدیریت منابع و واحدهای آموزشی، کیفیت و وضعیت آموزش در دوره‌های مختلف و انگیزه و میزان مشارکت دانشجو و استاد اشاره کرد (۲). بدیهی است توسعه و بهبود موارد فوق سبب

توسعه علمی کشور و در نتیجه آن، تسریع در توسعه اقتصادی می‌گردد که خود با فراهم ساختن زمینه‌های بهره‌گیری جامعه علمی کشور از توسعه علمی و اقتصادی، سرعت فرایند تولید علم را چندین برابر خواهد کرد (۶، ۷).

در کشور ما توسعه علمی در دهه‌های گذشته علاوه بر موانع کلان ساختاری مانند ضعف سیاست‌گذاری در زمینه توسعه، فقدان تعاریف مورد توافق، تعدد مراکز تصمیم‌گیری و عدم وجود ارتباط سازنده بین این مراکز (۷) با موانع درون سیستمی نظیر ضعف عملکرد کنگران علمی و مؤسسات علمی در حوزه‌های چهارگانه اقتصاد، سیاست، فرهنگ و اجتماع مواجه بوده است (۸، ۶) برای مثال می‌توان به نامشخص بودن شرح وظایف اعضای هیأت علمی دانشگاه‌ها و به ویژه اعضای هیأت علمی پژوهشی، عدم شکل‌گیری صحیح رابطه بین پژوهش و آموزش و توجه ناکافی به جایگاه پژوهش در دانشگاه و جامعه (۱۰، ۹) که در خصوص تحقیقات بین رشته‌ای نمود بیشتری دارد، اشاره کرد.

بهبود وضعیت موجود نظام آموزشی و پژوهشی نیاز به در پیش گرفتن یک روند تحول‌گر دارد که نخست به طراحی نوآورانه پردازد و در مرحله بعد، با جایگزین کردن نوآوری‌های تولید شده در سایر کشورها و تلفیق آن‌ها با الگوهای قدیمی، مدیریت مناسبی را در محیط‌های دانشگاهی بارور سازد. بدین معنا که لازم است نوآوری مطابق با دانش روز و مبتنی بر دیدگاه کارشناسان و صاحب‌نظران، ولی بومی شده، طراحی و تولید گردد (۱۳، ۱۲).

جهت دستیابی به این اهداف، لازم است راهبردهای دقیق، برنامه‌ریزی‌های عملیاتی و نقشه راه منسجم و کاملی طراحی شود. در این راستا، مطالعه حاضر با هدف استفاده از نظرات کارشناسان و خبرگان برای شناسایی مشکلات و ارایه راهبردها جهت بهبود و توسعه سیستم کنونی دانشگاه و راهکارهایی برای بسترسازی و پیاده‌سازی صحیح راهبردهای پیشنهادی طراحی و اجرا شد.

روش کار

این مطالعه کیفی در سه مرحله طراحی و انجام گرفت. در ابتدا به صورت بحث گروهی نظرات افراد صاحب‌نظر بررسی و مبنای کار در مراحل بعد قرار گرفت. سپس به صورت مصاحبه باز، مفاهیم و موضوعات ذکر شده مورد چالش قرار گرفت و پس از این مرحله، از طریق یک مطالعه دلفی نظرات ۳۰ نفر از اعضای هیأت علمی دانشگاه‌های تبریز، ارومیه، کرمان و همچنین پنج نفر از اعضای هیأت علمی سایر دانشگاه‌ها جمع‌آوری و آنالیز شد.

در ابتدا، بر اساس نتایج بررسی متون اولیه و چندین جلسه بحث کارشناسی در درون تیم تحقیق، محتوای اولیه برای جلسات بارش افکار تنظیم گردید. سپس با دعوت از ۲۶ نفر از استادان دانشگاه علوم پزشکی کرمان در دو جلسه مجزا (جلسه اول ۱۵ نفر و جلسه دوم ۱۱ نفر) که در تربیت دانشجویان مقاطع مختلف از تجربه زیادی برخوردار بودند و تجربه زندگی و تحصیل در خارج از کشور را نیز داشتند، تعریف و مدل‌های مختلف رتبه‌بندی دانشگاهی و آکادمیک در سطح بین‌المللی ارایه و آمادگی ذهنی جهت برگزاری جلسه بارش افکار (Brain storming) به صورت هدفمند ایجاد گردید.

بعد از بارش اولیه افکار، شیوه مدیریت جلسات به روش Nominal discussion group بود و در این چارچوب، سعی شد حیطه‌های مختلفی مانند مشکلات اصلی پیشروی دانشگاه‌های مادر در توسعه روابط بین‌الملل، تقویت زیر ساخت‌های مورد نیاز برای گسترش روابط بین‌الملل، تفاوت‌های اساسی بین دانشگاه‌های موفق در سطح بین‌الملل و دانشگاه‌های مادر در کشور، نیازها و گام‌های اساسی و پایه در اصلاحات نظام آموزش و پژوهش در دانشگاه‌های کشور، نقاط قوت دانشگاه‌های کشور در جذب دانشجویان و اعضای هیأت علمی خارجی و ضرورت‌های پایه‌ریزی و ایجاد زیر ساخت‌های لازم در راستای توانمندسازی دانشگاه‌های مادر در کشور، محور بحث و بررسی قرار گیرند.

در ابتدای بحث‌های گروهی، اهداف تحقیق به صورت روشن بیان و کلمات کلیدی و واژه‌های حساس تعریف شدند تا شرایط بارش افکار فراهم گردد. اما در ادامه بحث، سعی گردید کمترین مداخله از سوی مجریان طرح انجام شود و با باز نمودن فضای بحث، مشارکت حداکثر اعضا فراهم گردد. صحبت‌ها و نظرات افراد در طول جلسات به طور کامل ضبط شد و پس از پایان جلسات، دو نفر از اعضای تیم تحقیق به طور مجزا با بررسی بحث‌های انجام شده، مباحث و کدهای کلامی اصلی را استخراج نمودند.

پس از این مرحله، سعی شد تا از طریق انجام مصاحبه‌های باز و عمیق با ۱۳ نفر از استادان واجد شرایط، موضوعات اشاره شده و نتایج حاصل از مرحله قبل مورد چالش قرار گیرد. سپس مصاحبه‌ها پیاده‌سازی شد و متن آن‌ها توسط دو ارزیاب، مورد بررسی و تحلیل محتوا قرار گرفت و مفاهیم بیان شده تقسیم‌بندی و کدگذاری شدند. منظور از عبارات مهم و کلیدی عباراتی بودند که مصاحبه شونده روی آن‌ها تأکید زیادی نموده بود و یا این که با تکرار آن مفهوم در طول مصاحبه با عبارات مختلف و یا اضافه نمودن قیدهای تأکید، آن‌ها را پررنگ‌تر جلوه داده بود.

از آن جایی که نتایج بحث‌های انجام شده بسیار به هم نزدیک بودند و به طور تقریبی اکثر مفاهیم ارایه شده در قسمت نتایج، توسط بیش از یک نفر مورد اشاره قرار گرفته بود، به نظر می‌رسد پاسخ‌های دریافتی به حد اشباع نسبی رسیده و حجم نمونه به اندازه کافی بوده است. معیار تشخیص سطح اشباع، عدم یافتن پیام مهم و مؤثر جدید در مصاحبه‌های باز انتهایی انجام شده بود.

پس از ارزیابی و جمع‌بندی نهایی، چک لیستی از موارد اشاره شده تهیه گردید که جهت بررسی اولویت و عملیاتی بودن راهکارهای پیشنهادی، به تعدادی از استادان دانشگاه‌های علوم پزشکی کرمان، تهران، ارومیه و تبریز از طریق پست الکترونیک ارسال شد.

در این مرحله، از افراد درخواست شد تا به هر یک از راهکارها نمره‌ای از صفر تا ۱۰ در خصوص میزان اولویت و عملیاتی بودن اختصاص دهند. جهت انتخاب افراد در این مرحله، معیارهای اصلی عبارت از سابقه حضور در عرصه‌های بین‌المللی، سابقه اجرایی در امور بین‌الملل دانشگاه، تجربه و کسوت، سابقه فعالیت در حوزه آموزش پزشکی، سوابق درخشان پژوهشی و جدید و جوان بودن استنادی بود که در خارج از کشور تحصیل کرده بودند. در انتها، امتیازات راهکارهای پیشنهادی محاسبه و با تلفیق این نتایج با یافته‌های کیفی مراحل قبل، نتیجه‌گیری انجام شد.

یافته‌ها

بر اساس نتایج بحث‌های گروهی، موضوعات به دو دسته عمده تقسیم و در جدول ۱ خلاصه شدند. در این جدول، تفاوت‌های اساسی بین شرایط موجود و شرایط ایده‌آل در دانشگاه‌های کشور، با تأکید بر دانشگاه‌های مادر به صورت مقایسه‌ای خلاصه شده است. در این قسمت، پاسخ دهندگان به این امر تأکید داشتند که نه تنها بعضی از دانشگاه‌های مادر کشور از جهاتی توانمندتر از بسیاری از دانشگاه‌های کشورهای منطقه که در رتبه‌بندی‌های بین‌المللی رتبه بالاتری دارند، هستند؛ بلکه ظرفیت‌های پنهان مناطق مختلف کشور که در حوزه عملیاتی دانشگاه‌های مادر قرار دارند، می‌تواند در ارتقای روابط بین‌الملل این دانشگاه‌ها مؤثر باشد؛ هر چند تا کنون از این توانمندی‌ها در راستای تقویت روابط بین‌الملل به خوبی بهره‌برداری نشده است.

تمامی افراد صاحب‌نظر به ضرورت فعالیت دانشگاه‌های مادر در عرصه بین‌الملل تأکید دارند و معتقدند که سیاست‌گذاری‌های کلان در راستای بهره‌گیری از پتانسیل‌های نهفته و توانمندی‌های دانشگاه‌های مادر، می‌تواند در ارتقای جایگاه این دانشگاه‌ها در رتبه‌بندی‌های بین‌المللی تأثیر بسزایی داشته باشد.

نقش تقویت روابط بین‌الملل

ضرورت برقراری ارتباطات بین‌الملل با دانشگاه‌های مطرح، نهادها و سازمان‌های بین‌الملل، یکی دیگر از چالش‌های مهم در جهت توسعه بین‌المللی دانشگاه‌های مادر در کشور عنوان شد. هر چند تعدادی از افراد، مشکلات سیاسی داخلی و تحریم‌های خارجی را موانعی حایز اهمیت برای برقراری روابط خارجی می‌دانستند. علاوه بر این، جمعی از افراد با اشاره به این نکته که در حال حاضر قراردادهای و ارتباطات بین‌الملل در بعضی از دانشگاه‌ها، فاقد حداقل‌های استاندارد هستند و به طور کلی در کشور الگو و یا استانداردی در این زمینه وجود ندارد، بر لزوم تدوین استانداردهای کلان ملی برای برقراری ارتباطات مفید و کارآمد تأکید داشتند.

همچنین به لزوم بهره‌گیری حوزه‌های روابط بین‌الملل در سطح کشور و دانشگاه‌ها از تجربیات و توانمندی‌های دانشجویان در دوره‌های بورس خارج از کشور و استادان در دوره‌های فرصت مطالعاتی خارج از کشور اشاره شد. بدیهی است تجربیات ارزشمند این گروه از افراد را باید غنیمت شمرد. توجه به نقش محوری حوزه‌های روابط بین‌الملل دانشگاه‌ها نیز که زیر نظر معاونت‌های پژوهشی فعالیت دارند، با اهمیت شمرده شد. در جهت تقویت این مهم، بررسی نتایج مطالعه دلفی که به ارزیابی اولویت و عملیاتی بودن راهکارهای ارائه شده پرداخته است، نشان داد که تقویت ارتباطات بین‌المللی دانشگاه‌ها در اولویت بالاتری نسبت به سایر راهکارها قرار دارد (میانگین و انحراف معیار نمره کسب شده $1/3 \pm 7/3$ از ۱۰ بود) (نمودار ۱).

زبان انگلیسی و ضرورت تقویت آن

از مهم‌ترین موضوعات اشاره شده که از سوی پاسخ دهندگان به دفعات تکرار شد، ضعف مهارت‌های زبان انگلیسی در میان استادان و دانشجویان دانشگاه‌های مادر بود؛ به طوری که یکی از استادان بیان نمود: «دانشگاه‌های کشورهایی که در سالیان نه چندان دور، آرزوی قرار داشتن در موقعیت کشور ما

همچنین شرکت کنندگان در مرحله دوم پژوهش بر این عقیده بودند که از میان راهکارهای ارایه شده، تقویت زبان انگلیسی ($0/6 \pm 6/0$)، شایسته سالاری ($0/8 \pm 5/3$) و تقویت ارتباطات بین‌الملل دانشگاه‌ها ($1/3 \pm 5/1$) عملیاتی‌تر از سایر راهکارها می‌باشند (نمودار ۱).

لزوم اصلاح قوانین و مقررات

شرکت کنندگان در این مطالعه با اشاره به ضعف‌های قانونی، نگاه مقطعی و تعدد مراکز تصمیم‌گیری در حوزه روابط بین‌الملل دانشگاه‌ها و وزارت‌خانه‌های مربوط، بر عدم شفافیت و هدفمند نبودن قوانین و سیاست‌ها در این زمینه، تأکید داشتند. روشن نبودن اهداف سیستم از پیگیری سیاست بین‌المللی سازی دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی، تأثیر سیاست در تصمیم‌گیری‌ها و انتخاب معیارها در حوزه دانشگاه و نگاه منفی بعضی از سیاست‌گذاران به بین‌المللی سازی دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی، از دیگر موضوعات مهم مورد اشاره افراد بود.

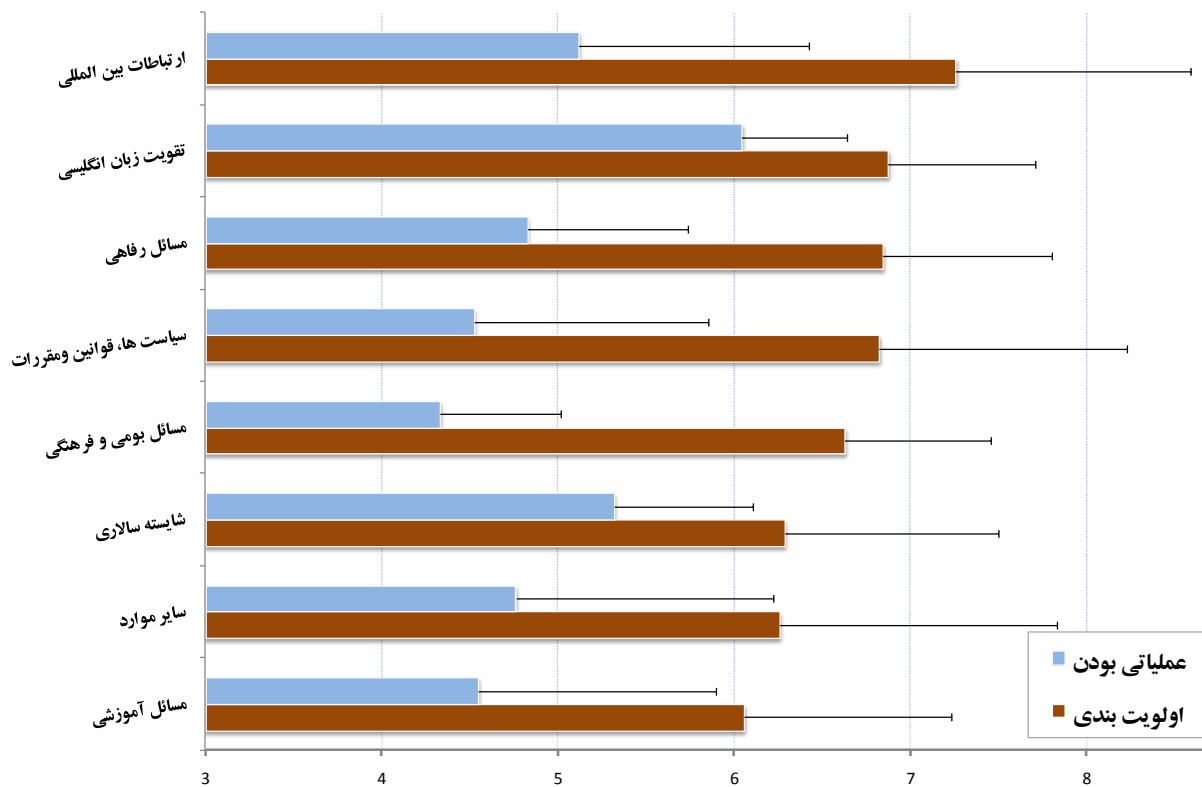
در این راستا، افراد معتقد بودند که با ایجاد مراکز تصمیم‌گیری با ثبات و پیگیری راهکارهای اجرایی برای جلوگیری از ایجاد تغییرات در قوانین و آیین‌نامه‌ها، پیاده کردن تصمیمات مبتنی بر شواهد و جلوگیری از تغییرات غیر ضروری و شخصی در حوزه مدیریت دانشگاه‌ها و طراحی حوزه‌های مدیریت و تصمیم‌گیری در سطح دانشگاه‌ها، که حداقل تأثیر پذیری از تغییرات حوزه سیاست را داشته باشند، می‌توان به اهداف مورد نظر در این زمینه دست یافت. اصلاح قوانین در راستای تسهیل روابط مالی بین‌المللی نیز از موارد پیشنهادی در این زمینه بود (جدول ۱).

را داشتند، اکنون سال‌ها است که از طریق جذب دانشجویان کشورهای مختلف خود را در عرصه بین‌المللی مطرح جلوه داده‌اند و کار به جایی رسیده است که در چند سال اخیر، بسیاری از دانشجویان ایرانی با هزینه‌های کلانی برای ادامه تحصیل به این کشورها می‌روند. در حالی که سطح آموزش در بسیاری از دانشگاه‌های این کشورها، اگر پایین‌تر از دانشگاه‌های کشور ما نباشد، در سطح آن‌ها است. این فقط با بهبود آموزه‌های زبان انگلیسی در لایه‌های مختلف دانشگاه ممکن است.

در کنار ضعف مهارت‌های زبان انگلیسی استادان و دانشجویان و عدم تمایل این طیف به یادگیری و استفاده از آن، موضوع دیگر حایز اهمیت که توسط افراد شرکت کننده در این مطالعه مورد اشاره قرار گرفت، وجود مشکلات عدیده در زمینه به کارگیری زبان انگلیسی در بین شاغلین، کارکنان و اقشار مختلف جامعه است. جذب دانشجویان و استادان خارجی در دانشگاه‌ها، نیازمند تقویت نگاه مثبت به برقراری ارتباط به زبان انگلیسی و یادگیری آن در سطوح مختلف جامعه و به خصوص در بین کارکنان دانشگاهی می‌باشد. نگاه پایه‌ای به آموزش زبان انگلیسی کاربردی در مدارس و اصلاح ساختار در این حوزه نیز از پیشنهادهای افراد در راستای بهبود وضعیت موجود بود. ضرورت نگاه تحول‌گرا در حوزه آموزش پزشکی، اهمیت تدریس به زبان انگلیسی و برگزاری امتحانات به زبان انگلیسی نیز از جمله موارد پیشنهادی در این راستا بود. در عین حال، بررسی نتایج مطالعه دلفی نیز حاکی از این بود که تقویت زبان انگلیسی در سطوح مختلف دانشگاه‌ها پس از تقویت روابط بین‌الملل، در اولویت بالاتری نسبت به سایر راهکارها قرار دارد (میانگین نمره کسب شده $0/8$ تا $6/9$ از ۱۰ بود).

جدول ۱. تفاوت‌های مهم بیان شده بین وضعیت موجود دانشگاه‌های مادر در کشور و شرایط ایده‌آل آن‌ها برای مطرح شدن در عرصه بین‌الملل

حیطه	شرایط موجود	شرایط ایده‌آل پیشنهادی
تقویت روابط بین‌المللی	عدم اهمیت واقعی دانشگاه‌ها به این روابط، فقدان الگو و استانداردهای مشخص، محدودیت‌های اعمال شده به دلیل مسایل سیاسی و تحریم‌ها، عدم بهره‌گیری از تجربیات دانشجویان و استادان اعزامی به خارج از کشور.	طراحی و ابلاغ استانداردهای مربوط در سطح کلان، فعال‌سازی دفاتر روابط بین‌الملل در دانشگاه‌ها به صورت تخصصی، برقراری و تقویت روابط بین وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی و وزارت امور خارجه و سفارت‌های ایران در خارج از کشور و سفارت‌های کشورهای خارجی در ایران.
تقویت زبان انگلیسی	ضعف دانشجویان و اعضای هیأت علمی دانشگاه‌ها در زبان انگلیسی و نداشتن انگیزه برای تقویت، مشکلات ساختاری در سیستم اداری، نقص در سیستم‌های آموزشی قبل از دانشگاه، نگاه منفی افراد مؤثر در تصمیم‌گیری آموزش عالی به استفاده از زبان انگلیسی به صورت گسترده‌تر در سطح دانشگاه‌ها.	تقویت جدی توانمندی‌های استادان، دانشجویان و نیز اقشار مختلف جامعه در زبان انگلیسی، کاهش رویکرد ترجمه‌گرا، توجه ویژه و تأکید بر تولیدات علمی به زبان انگلیسی، تقویت آموزش زبان انگلیسی در مدارس.
شایسته‌سالاری	کامل نبودن مدل شایسته‌سالاری در گزینش اعضای هیأت علمی، عدم بهره‌گیری از توانمندی‌ها و توجه ناکافی به دانش‌آموختگان اعزامی به خارج از کشور، پایش ناکافی از عملکرد سیستم بورس خارج و داخل.	تحول اساسی در نظام گزینش و استخدام اعضای هیأت علمی، فعال نمودن استادان توانمند کشور در روابط بین‌المللی، نگاه تحول‌گرایانه به سیستم‌های گزینش دانشجویان تحصیلات تکمیلی، ایجاد راهکارهای مناسب جهت جذب استادان افتخاری و مهمان، بهره‌گیری از تجربه و توانمندی‌های استادان با تجربه.
مسایل مرتبط با حوزه آموزش	رواج روش‌ها و مدل‌های به نسبت قدیمی آموزش و ارزشیابی در بین استادان، نگاه منفی استادان و دانشجویان به آموزش از راه دور، نواقص موجود در نظام ارزشیابی در حوزه‌های آموزش.	تقویت رابطه بین استاد و دانشجو، توجه ویژه به رشته‌های تلفیقی، آشنایی استادان و دانشجویان با مدل‌های جدید آموزش و آموزش از راه دور (E-learning)، نگاه تحول‌گرایانه به نظام ارزشیابی استادان، دانشجویان و مدیران، ایجاد زیرساخت‌های تدریس زبان فارسی به دانشجویان غیر ایرانی.
اصلاح قوانین و مقررات	عدم شفافیت و هدفمند نبودن قوانین و سیاست‌ها، نگاه مقطعی، تعدد مراکز تصمیم‌گیری در حوزه دانشگاه و آموزش، روشن نبودن اهداف سیستم از پیگیری سیاست بین‌المللی سازی دانشگاه‌ها، نگاه منفی بعضی از سیاست‌گذاران به بین‌المللی سازی دانشگاه‌ها.	شفاف‌سازی و پایدار نمودن سیاست‌های کلان حوزه آموزش، ایجاد مراکز تصمیم‌گیری با ثبات و پیگیری امور، پیاده کردن تصمیمات مبتنی بر شواهد و جلوگیری اعمال نظرات شخصی، طراحی حوزه‌های مدیریت و تصمیم‌گیری در سطح دانشگاه‌ها، آرایه قوانین در راستای تسهیل روابط مالی در عرصه بین‌الملل.
اصلاح ساختارهای رفاهی	مشکلات مرتبط با تبادلات ارزی، مشکلات ساختاری دانشگاه‌ها در آرایه خدمات رفاهی به دانشجویان و استادان (خوابگاه، اینترنت، ویزا، پول).	آرایه تسهیلات ویژه جهت استادان و دانشجویان به خصوص در حوزه بین‌الملل، ایجاد زیرساخت‌های لازم برای تسهیل فرایند جذب استادان و دانشجویان خارجی، آرایه گرانت‌های بین‌المللی.

نمودار ۱. میانگین نمرات در هر یک از راهکارهای ارایه شده در دو حیطه اولویت و عملیاتی بودن (حداقل نمره صفر و حداکثر ۱۰ بوده است).

بحث و نتیجه گیری

نتایج این تحقیق مبین آن است که از نظر استادان خبره، ظرفیت‌های بالقوه بسیار زیادی وجود دارد که در صورت استفاده از آن‌ها شاید بتوان جهش بزرگی در جایگاه بین‌المللی دانشگاه‌های کشور داشت. مهم‌ترین راهکارهای ارایه شده در این تحقیق، توجه خاص به روابط بین‌الملل در سطوح مدیریت دانشگاهی و کشوری، توجه خاص به زبان انگلیسی و تقویت آن در بین استادان و دانشجویان و تغییر قوانین و مقررات و همچنین فراهم آوردن شرایط رفاهی کافی برای جذب استادان و دانشجویان خارجی است. در کل، به نظر اکثر پاسخ دهندگان، میزان عملیاتی بودن راهکارها به نسبت پایین است و اصلاحات تنها در صورت نگاه تحول‌گرایانه عمیق ممکن خواهد بود.

به نظر می‌رسد یکی از عمده‌ترین چالش‌های پیش رو در

بین‌المللی سازی دانشگاه‌ها، ضعف مهارت‌های زبان انگلیسی است. امروزه دانش اولیه زبان انگلیسی یکی از معیارهای ورود به دانشگاه‌های بزرگ دنیا می‌باشد و مهارت‌های زبان انگلیسی یکی از مهم‌ترین عوامل مورد ارزیابی متقاضیان است (۱۴). در عین حال، دانشگاه‌های بزرگ دنیا به دنبال جذب دانشجویان و استادان بین‌المللی هستند؛ چرا که این موضوع به عنوان یکی از شاخص‌های رتبه‌بندی دانشگاه‌ها در سطح بین‌الملل مطرح است (۱۶، ۱۵). بدیهی است که امروزه، اساسی‌ترین شاخص بین‌المللی بودن یک فرد، مهارت‌های وی در کاربرد زبان انگلیسی است.

در راستای جبران این نقیصه، پیشنهادهایی مطرح شد که بیشتر جنبه پایه‌ای داشت؛ به عنوان مثال تقویت توانمندی‌های استادان، دانشجویان و نیز اقشار مختلف جامعه در حوزه زبان انگلیسی، خود نیازمند نگاه تحول‌گرایانه در حوزه آموزش، تقویت آموزش زبان انگلیسی در مدارس، برگزاری دوره‌های

است. عدم توانمندی بخش‌های روابط بین‌الملل در بسیاری از دانشگاه‌ها به همراه جایگاه نامشخص آن در حوزه‌های مدیریتی دانشگاه، مشکلات جدی به وجود آورده است. طبیعی است که استقلال این حوزه‌ها به همراه گسترش نفوذ آن‌ها در سایر معاونت‌های دانشگاه و افزایش اختیارات و توان مدیریتی آن‌ها، می‌تواند سبب بهبود و افزایش سطح کمی و کیفی روابط بین‌المللی دانشگاه‌ها شود.

نباید این موضوع را نیز از نظر دور داشت که در نظام‌های رتبه‌بندی همچون Times و Shanghai شاخص‌های پژوهش‌ها و مقالات برتر، دانش‌آموختگان و استادانی که موفق به کسب جوایز بین‌المللی شده‌اند و میزان ارجاعات به محققین و استادان، از اهمیت زیادی برخوردارند (۱۶، ۱۵). بنابراین در راستای ارتقا در این نظام‌ها، باید مسیرهای خاصی طراحی و دنبال شوند تا توان بهترین‌های کشور در یک جا جمع شود و با هم‌افزایی علمی، امتیازات بالاتر را کسب کنند.

تعدد دانشگاه‌های بزرگ و پراکندگی نیروهای مستعد و توانمند سبب شده است تا انرژی و توانمندی علمی کشور در بین دانشگاه‌های مختلف پراکنده شود؛ این در حالی است که بسیاری از کشورهای بزرگ و مطرح، یک و یا حداکثر چند دانشگاه محدود خود را تقویت نموده‌اند تا در سطح بین‌المللی نقش مؤثری ایفا نمایند. برای مثال، در انگلستان با وجود دانشگاه‌های بسیار زیاد و قوی، نقش خاصی برای چند دانشگاه برتر چون آکسفورد و کمبریج تعریف شده است و حتی در این دانشگاه‌ها نیز کالج‌های ویژه با اهداف و رسالت‌های مشخص طراحی کرده‌اند تا بتوانند با تجمیع نیروها و انرژی، رتبه‌های بالاتری در دنیا کسب کنند.

البته به صورت واقع‌بینانه نباید توانمندی‌های موجود دانشگاه‌ها و مراکز علمی کشور را فراموش و یا خط قرمز بر نقاط قوت آن‌ها کشید. هنوز بسیاری از دانشگاه‌های کشور در مقایسه با بعضی از دانشگاه‌های منطقه، برتر و در رقابت‌های علمی موفق‌تر هستند؛ اما این امر به معنای اغماض از نقاط ضعف و ایرادهای نظام موجود نیست. بدیهی است با توجه به

آموزش زبان انگلیسی پیش از ورود به دانشگاه و توجه به تدریس زبان انگلیسی و برگزاری بعضی کلاس‌های درس دانشگاه و امتحانات به زبان انگلیسی است.

همچنین برنامه‌ریزان در راستای توسعه زبان فارسی می‌توانند در کنار جذب دانشجویان و استادان خارجی با طراحی دوره‌های آموزش زبان فارسی، این امر را محقق سازند. یکی از معیارهای مهم در رتبه‌بندی دانشگاه‌ها و مؤسسات علمی که با توانمندی بهره‌گیری از زبان انگلیسی ارتباط تنگاتنگی دارد، شاخص‌های وب‌سنجی (Webometrics) است. این شاخص‌ها به دلیل اهمیت، از سال ۲۰۰۴ توسط مرکز اطلاعات و مدارک ملی اسپانیا (Documentacion Cientifica Centro Informacion) به صورت نظام رتبه‌بندی در آمده است. شاخص‌های وب‌سنجی، با ارزیابی اطلاعات و داده‌های موجود در پایگاه وب مؤسسات آموزشی و مراکز تحقیقاتی در هر دوره ۵۰۰۰ دانشگاه و مؤسسه علمی و ۲۵۰۰ مرکز تحقیقاتی برتر را معرفی می‌کند (۱۷). جایگاه دانشگاه‌های ایرانی در این فهرست در سال ۲۰۰۸ تأمل برانگیز است؛ به طوری که در جمع ۱۰ دانشگاه برتر خاور میانه، تنها سه دانشگاه تهران، صنعتی شریف و علوم پزشکی تهران با رتبه‌های جهانی به ترتیب ۱۰۶۵، ۲۰۲۴ و ۲۲۳۳ قرار داشتند (۱۸، ۱۹).

نگاهی به پایگاه‌های وب دانشگاه‌های علوم پزشکی به زبان انگلیسی و جایگاه آن‌ها در نظام رتبه‌بندی وب‌سنجی، در بسیاری از موارد نشانگر عدم برخورداری از حداقل استانداردها است (۲۰، ۱۹).

از سوی دیگر، به دلیل گستردگی وظایف و رسالت‌های دانشگاه‌های علوم پزشکی، مسایل بهداشتی و درمانی و نیازهای فوری، طبیعی است مدیران ارشد وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی و رؤسای دانشگاه‌ها کمتر مجال برنامه‌ریزی برای توسعه را داشته باشند. در این میان، نقش حوزه‌های روابط بین‌الملل در دانشگاه‌های کشور، که در حال حاضر زیر مجموعه معاونت پژوهشی هستند، نیز قابل توجه

استادان و دانشجویان، تقویت روابط بین‌المللی دانشگاه‌ها از طرق مختلف، شایسته سالاری در سطح مختلف دانشگاه، اصلاح نواقص حوزه آموزش، اصلاح و یکپارچه‌سازی قوانین و مقررات و اصلاح زیرساخت‌های رفاهی می‌باشند.

سپاسگزاری

این مطالعه به سفارش معاونت تحقیقات و فناوری وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی و با حمایت مالی این معاونت طراحی و اجرا شد. نویسندگان این مقاله بر خود لازم می‌دانند تا مراتب قدردانی خود را از کلیه افراد دخیل در انجام این پژوهش به خصوص همکاران دانشگاه علوم پزشکی تبریز و ارومیه و نیز شرکت کنندگان در این پژوهش اعلام نمایند.

References:

- Mehar A. From Knowledge Creation to Economic Development: Missing Links in Muslim World. *Journal of Management and Social Sciences* 2005; 1(1): 24 - 47.
- Naderi A. Economics of Education and its Status in Iranian Educational System. *Journal of Research & Planning in Higher Education* 2002; 21-22(3-4): 173-216. [In Persian]
- Haghdost AA. Qualitative Study of Ph.D. Student Scholarship System in Developing and Developed Countries. *Strides in Development of Medical Education* 2005; 1(2): 73-84. [In Persian]
- Haghdost AA, Sadeghirad B, Fasihi Harandi M, Roholamini A. Phd Education Model in Medical Fields in Iran and the Application of Research Based Curriculum. *Hakim Medical Journal* 2009; 11(4): 8-15. [In Persian]
- Malekzadeh R, Mokri A, Azarmina P. Medical science and research in Iran. *Archive of Iranian Medicine* 2001; 4(1): 27-39. [In Persian]
- Chalabi M, Memar S. A cross-national study of effective macro factors on scientific development. *Journal of Research & Planning in Higher Education* 2006; 11(37&38): 1-24.
- Montazer G. Strategic studies of informational development in higher education system in Iran. *Journal of Research*
- نتیجه‌گیری
- برای حضوری در شأن ایران اسلامی در عرصه بین‌الملل، نیازمند ورود به فاز جدیدی از برنامه‌ریزی‌های کلان در حوزه آموزش عالی کشور در علوم پزشکی هستیم. در این راستا، باید به تدوین نظام جامع اصلاح ساختارها و تقویت زیرساخت‌های دانشگاه منطبق بر الگوهای استاندارد توجه ویژه‌ای شود و در این زمینه، مهم‌ترین راهبردها عبارت از تقویت زبان انگلیسی & Planning in Higher Education 2007; 13(43): 1-26.
- Alamdari AK, Afshoon E. The viewpoint of faculty members on research barriers at Yasuj universities. *Armaghan Danesh* 2003; 8(29): 27-34. [In Persian]
- Fattahi Z, Mousapour N, Haghdost AA. The Trend of Alterations in the Quality of Educational Performance in Faculty Members of Kerman University of Medical Sciences. *Strides in Development of Medical Education* 2005; 2(2): 63-71. [In Persian]
- Sabzevari S, Mohammad Alizadeh S, AzizZadeh-Foroozi M. The viewpoint of faculty members on research barrier at Kerman universities. *Journal of Shahid Sadoughi University of Medical Sciences & Health Services* 2000; 2(8): 18-27. [In Persian]
- Javadian Y. Medical students' attitudes towards the importance of research. *Journal of Qazvin University of Medical Sciences & Health Services* 2002; (22): 64-67. [In Persian]
- Hasani M. A pattern for innovation diffusion in the Iranian education system. *Journal of Educational Innovations* 2006; 5(15): 151-176. [In Persian]
- Haghdost AA. Comparison of study duration and allowance of Iranian students with scholarship and other foreign students in UK.

- 2003, Iran Scientific Delegation in UK: London.
14. Haghdoost AA, Ayatollahi Mousavi S, Nafisi Y, Dehghani M, et al. Academic achievement of Iranian students with scholarship in medical sciences from 1997 to 2003: Final report. Jan 2009, Secretary of Applied Research of Health Ministry: Tehran, Iran. [In Persian].
 15. Dill DD, Soo M. Academic quality, league tables, and public policy: A cross-national analysis of university ranking systems. *Higher Education* 2005; 49(4): 495-533.
 16. Ioannidis JPA, Patsopoulos NA, Kavvoura FK, et al. International ranking systems for universities and institutions: A critical appraisal. *BMC Medicine* 2007; 5: 30.
 17. Methodology of Ranking Web of World Universities. 2009 [cited 2009 Jan 2nd]; Available from: <http://www.webometrics.info/methodology.html>.
 18. Noruzi A. The Web Impact Factor :A Survey of Some Iranian University Web Sites. *Studies in Education and Psychology* 2004; 5(2): 105-119. [In Persian]
 19. Aminpour F, Kabiri P. Webometric analysis of Iranian universities of medical sciences. *Scientometrics* 2009; 80(1): 255-66. [In Persian]
 20. Aminpour F, Kabiri P. Webometric Study on Iranian Universities of Medical Sciences, in 11th International Conference of the International Society for Scientometrics & Informetrics. 2007: 822-3.